

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

**ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК
«ХОТИНСЬКА ФОРТЕЦЯ»**

Матеріали XVII науково-практичної конференції

ХОТИНСЬКА ФОРТЕЦЯ У ЛІТОПИСАХ

до 350-річчя від дня народження Самійла Величка

Хотин 2020

УДК 94 (477.85-2)
ББК 63.3 (4УКР-4ХОТ)51я43

X 852

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного історико-архітектурного заповідника «Хотинська фортеця»
(протокол № 2 від 28.09.2020 р.)

Редакційна колегія:

Буйновська Є.В. директор ДІАЗ «Хотинська фортеця»

Шаласва І.А. заступник директора ДІАЗ «Хотинська фортеця»

Немічева Т.В. учений секретар ДІАЗ «Хотинська фортеця»

*Редколегією збережено авторський стиль викладу. Відповідальність за
достовірність наукової інформації та посилань несуть автори статей.*

X852

**Хотинська фортеця у літописах (до 350-річчя від дня народження
Самійла Величка)/** Матеріали XVII наук.-практ. конф. (м. Хотин 15 жовтня
2020 р.). – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, 2020. – 80 с.

У збірнику вміщено матеріали доповідей науково-практичної
конференції з актуальних питань історії та археології

Для істориків, краєзнавців, археологів, музейних працівників, учителів
історії, викладачів і студентів історичних факультетів вищих навчальних
закладів.

УДК 94 (477.85-2)
ББК 63.3 (4УКР-4ХОТ)51я4

ЗМІСТ

Буйновська Є.В.

**До 20 річчя створення Державного історико-архітектурного заповідника
«Хотинська фортеця»**

Денис Поздняков

Писемні джерела з історії Хотина першої чверті XVIII століття

Альона Іваночко

Артилерія Хотинської фортеці XV – XIX століть

Лариса Курущак

Козацька тематика у скульптурі Володимира Гамалія

Шутко Олександра

**Валіде Гюльнуш - покровителька подільських мечетей: біографічний
нарис**

Сандуляк Віктор

**Мости Хотинської фортеці на іконографічних джерелах
XVII – XIX століть**

Олександр Руснак, Микола Ільків, Микола Головлєв

Печатка хотинської роти жандармів

Віталій Калініченко, Віктор Грига

Залізна шпора з матеріалів досліджень Хотинської фортеці у 2019 р.

Микола Ільків, Віталій Калініченко

Рухомий матеріал з розкопок мечеті Хотинської фортеці у 2019 р.

Мордовін Максим, Прохненко Ігор

"Англійська" текстильна пломба з околиць м. Хотин

Немічева Тетяна

Кераміка XVIII століття: полив'яна, порцеляна, напівфаянси

ПЕЧАТКА ХОТИНСЬКОЇ РОТИ ЖАНДАРМІВ

У статті вперше проаналізовано нещодавно знайдений краєзнавцями Хотинщини сфрагістичний матеріал – печатку хотинської роти жандармів. Підрозділи жандармерії діяли у краї в період румунського правління (1918-1940 рр.). Але оскільки, у даному випадку, ми маємо справу саме з ротою жандармів, то це дає можливість датувати артефакт часом між 1918 р. і 1929 р.

Ключові слова: *металева печатка, жандармерія, Хотинщина.*

Однією з нещодавно знайдених краєзнавцями на Хотинщині сфрагістичних пам'яток міжвоєнного періоду є печатка хотинської роти жандармів. Печатка круглої форми, бронзова. Тіло печатки у вигляді низького циліндра діаметром 3,02-3,08 см і висотою 1,03 см; стрижень низький із квадратним перетином (0,77×0,71 см); загальна висота виробу – 1,68 см; вага – 38,5 г. По колу нанесено заглиблений напис: «ROMANIA * COMPANIA JANDARMI HOTIN*» (РУМУНІЯ * РОТА ЖАНДАРМЕРІЇ ХОТИН *); по центру – герб.

Фото 1. *Печатка хотинської роти жандармі*

Жандармерія – особливий вид державної поліції, організованої на військових засадах. У середньовіччі жандармами називали дворян, які служили у лейбгвардії французьких королів. З XV ст. слово «жандарм» замінило колишню назву «рицар» і поширилося на всіх добре озброєних вершників, незалежно від того чи були вони дворянами, чи простолюдинами. Вперше для спостереження за збереженням порядку в армії та всередині держави корпус жандармів був сформований 1791 р. у Франції. Вони повинні були сприяти затриманню і супроводженню волоцюг, арештантів, контрабандистів, набору рекрутів тощо. У разі потреби подавали збройну допомогу місцевій владі при виконанні розпоряджень уряду. При арміях були особливі жандармські команди, які виконували обов'язки військової поліції, а під час бою перебували за бойовими лініями для збору й відправлення поранених і повернення

в стрій придатних до бою. Поступово назва «жандарм» почала застосовуватися в інших державах, витіснивши колишні назви земських єгерів, земських рейтарів, поліцейських гусарів, поліцейських драгунів тощо. Так жандармерія стала особливим видом державної пішої та кінної поліції, що мала військову організацію [2].

Румунська жандармерія була створена 3 квітня 1850 р., коли господар Грігоре Александру Ґіка підписав Закон про реформування корпусу слуг у жандармів. Цим законом було оформлено правовий статус жандармерії, встановлено принципи її організації та функціонування [9, р. 5]. На Хотинщині ж румунські жандарми з'явилися після встановлення у краї румунської влади не раніше кінця 1918 р. і діяли аж до 1940 р. Процес створення та діяльності жандармерії у Хотинському повіті регламентувався королівським декретом № 1198 від 1 червня 1918 р. «Закон про організацію сільської жандармерії», відповідно до якого структура румунського Корпусу жандармерії (за військовим зразком) включала бригади, полки, батальйони, роти, взводи, секції та жандармські пости [9, р. 9]. Очевидно, саме на той час була організована рота жандармерії у Хотині. Після створення 15 листопада 1920 р. десятого Чернівецького жандармського полку, крім інших, до його складу ввійшла і рота жандармів м. Хотин [8, р. 144, 153].

Враховуючи досвід європейських країн, румунський парламент 23 березня 1929 р. прийняв новий Закон про організацію сільської жандармерії [5, с. 31]. Згідно з ним і Статутом сільської жандармерії від 20 липня 1929 р., сільська жандармерія визначалась як: «військово-організований корпус, створений з метою нагляду у сільських громадах за дотриманням громадської безпеки та виконанням інших покладених законодавством обов'язків із підпорядкуванням Міністерству внутрішніх справ, а також органам місцевої влади у визначених випадках» [10, р. 353]. Як військові, жандарми були підконтрольні також Міністерству війни (надалі перейменовано у Міністерство національної безпеки). Цим законом також створено нову організаційну ланку управління жандармерією із центром у Бухаресті – Генеральний інспекторат жандармерії [7, р. 52-53]. Ліквідовувалися жандармські бригади й полки, а роти перейменовувалися у жандармські легіони [5, с. 31]. Станом на листопад 1941 р., наприклад, командиром хотинського жандармського легіону був майор Т. Драгулеску [6, с. 159]. Отже, діяльність роти жандармерії у Хотині мала бути завершена не пізніше 1929 р. Таким чином, печатка була у використанні орієнтовно з 1918 до 1929 р.

З матеріалів першого румунського перепису відомо, що на початку міжвоєнного періоду в сільській частині Хотинського повіту несло службу 59 жандармів. По одному в таких населених пунктах: Баламутівка, Баласінешть, Балківці, Старі Бедражі, Бричани-Торг, Бурленешть, Бузовиця, Кельменці, Чепелеуць, Клішківці, Коболчин, Колікеуць, Коржеуць, Кормань, Котелеве, Керстенці, Данківці, Динівці, Доляняни, Дрепкеуць, Єдинці, Гліна, Грамешти (нині – Ржавинці), Грімешть, Грозинці, Грушівці, Гріноуць (нині – Грінауць-

Молдова), Янівці (нині – Іванівці), Ларга, Ленківці, Липкани-Торг, Ломачинці, Лопатнік, Мамалига, Михалкове, Хедереуць, Непоротове, Несвоя, Новоселиця, Новоселиця-Торг, Окниця, Перерита, Рашків, Рингач, Романківці, Рукшин, Санківці, Сокиряни-Торг, Селище, Стальнівці, Шебутинці, Шірауць де Жос (нині – Шірауць), Тарасівці, Трінка, Требісеуць, Вашківці, Рестя-Атач, Зарожани, Зелена.

Підрозділам жандармерії на Хотинщині доводилося стикатися із агентами «Закордоту» (скорочення від російського «закордонный отдел») – глибоко законспірованого відділу ЦК КП(б) України, аналогічного за своїми функціями органам розвідки і контррозвідки [3, с. 3-4]. У «Виписці з доповіді про роботу закордонного відділу ЦК КП(б)У за липень-серпень 1921 року» ідеться, що й у Хотинському повіті «проведено багато нальотів на жандармські пости, волосні правління, на окремих агентів Сигуранци» тощо [3, с. 146]. За даними румунських дослідників, підтверджується факт нападу 29 липня 1921 р. групи з близько 60 озброєних та оснащених осіб, яка обстріляла пости роти жандармерії м. Хотин (один із них у Данківцях). У цій сутичці загинув солдат Іон Шородок. Подібний випадок трапився 23-24 січня 1922 р., коли було завдано нападу на пост жандармів у Динівцях (теж роти жандармів Хотина). Тоді загинув капрал Істрате Георге. У червні 1922 р. більшовиками, які перейшли Дністер був вбитий лейтенант Філіп Еміліан – командир взводу жандармів м. Новоселиця (рота жандармів м. Хотин), а 22 вересня 1922 р. загін Л. Кожухару розгромив Сокирянський жандармський пост [4, с. 180].

Але частіше жандарми мали справу з місцевим населенням – допомагали фіскальним органам збирати податки, нерідко вдавалися до насилля [6, с. 159]. Кілька разів роту жандармів Хотина румунському уряду доводилося застосовувати для придушення селянських виступів у регіоні. Зокрема, маємо приклади 1929-1930 рр. у селах Непоротове, Рухотині та Новоселиці (нині Кельменецького р-ну Чернівецької обл.) [1, с. 215].

Джерела та література:

1. Добржанський О., Макар Ю., Масан О. Хотинщина: Історичний нарис. – Чернівці: Молодий буковинець, 2002. – 464 с.
2. Жандармы // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. – СПб., 1894. – Т. XI. – С. 717.
3. «Закордот» в системі спецслужб радянської України: Збірник документів. – К., 2000. – 212 с.
4. Нариси з історії Північної Буковини. – К.: Наукова думка, 1980. – 340 с.
5. Торончук І. Ж. Румунська жандармерія на Буковині у міжвоєнний період (1918-1940 рр.) // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2011. – Вип. 578: Правознавство. – С. 29-35.
6. Хотинское восстание (Сборник документов и материалов). – Кишинев: Штиинца, 1976. – 412 с.

7. Andreescu A., Munteanu N., Burcin O. Andronie V. Istoria jandarmeriei Române. – București, 2005. – 260 p.
8. Bobocescu V. Momente din istoria Ministerului de Internre. – București, 1998. – 476 p.
9. Jandarmeria Română. 161 ani de istorie. În slujba legii, ordinii și siguranței publice. – Editura Ministerului Administrației și Internelor. – 40 p.
10. Mihalache V., Suciu I. Din istoria legislației jandarmeriei Române. – București, 1995. – 608 p.